

Міністерство освіти і науки України
Український католицький університет
Факультет суспільних наук

Кафедра соціології

Дипломна робота на тему:
Абсентеїзм на виборах: економічні та соціальні чинники

Виконала студентка 4 курсу
бакалаврату за спеціальністю
“Соціологія”, групи – ССО-19Б

Дунько Соломія Ігорівна

Науковий керівник:
канд. соціол. Наук Миронович Дмитро

Львів 2023

Зміст

Вступ	03
Розділ I. Теоретична частина	06
1.1. Демографічні чинники політичного абсентеїзму.....	07
1.2. Огляд теорій	12
1.3. Методологічна частина	19
Висновки з Розділу I	23
Розділ II. Емпірична частина	25
Висновки	42
Список джерел і наукової літератури.....	46

Вступ

Актуальність теми

Дослідження теми політичного абсентеїзму відзначається високою актуальністю для всіх демократичних суспільств. Участь громадян у виборах напряму формує органи державної влади та місцевого самоврядування, таким чином явка на дільниці відіграє критичну роль у формуванні демократії. Сучасний світ зіткнувся з проблемою постійного зниження рівня електоральної участі, що тягне за собою проблеми з легітимністю. Основою законності будь-якої влади є її легітимність, що визначається досягненням нею суспільного визнання, про яке важко говорити при явці 30% виборців. Адже такі співвідношення означають, що 70% виборців не обирали існуючу на цей момент владу в країні. За даними Pew Research Center, на президентських виборах 2016 року проголосували лише 55,7% американців, а у 2014 році проголосувало ще менше-36,4% <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/11/03/in-past-elections-u-s-trailed-most-developed-countries-in-voter-turnout/>. У Великій Британії також чітко виражена тенденція до спадання явки голосуючого населення. Якщо у 1950 році голосувало 83.9% британців, то вже до 2017 явка поступово знизилася до 68.8%. Зважаючи на серйозність та збільшення темпів її зростання проблеми соціологія потребує більшого розкриття теми політичного абсентеїзму, визначення причин цього феномену та розгляд його під призмою різноманітних теорій для найбільш повного розуміння.

Кількість ґрунтовних та великих досліджень по такій вузькій темі, як політичному абсентеїзму, дуже мала, але є багато досліджень та теорій щодо електоральної поведінки, які звісно включають у себе розділи про тих, хто не голосує (але не в достатній мірі). Уже досліджено головні мотивації та чинники проголосувати, але в ході цих досліджень було приділено дуже мало уваги саме

тим, хто не голосує, хто не зв'яється на дільницях. Особливо не вивченою ця тема є для України, різні статистичні організації зробили в достатній кількості досліджень про соціально-демографічний портрет виборця по всіх роках незалежності, але проблематика політичного абсентеїзму ще не була у фокусі цих досліджень та на думку авторки цієї роботи вимагає глибшого вивчення. Українські дослідники ще не перевіряли чи підпадає українська реальність під західні теорії, які описують відповідно західні суспільства у таких країнах, як США, Велика Британія, Німеччина, Польща та інші. Під час такої перевірки може виявитися, що західні теорії взагалі не пояснюють політичний абсентеїзм в Україні і відповідно, це є великим полем роботи для українських дослідників, аби так вивчити, в чому особливість політичного абсентеїзму в Україні.

Мета - Різниця чинників політичного абсентеїзму в українському суспільстві та західно-європейських демократій.

Дослідницьке питання: з'ясувати головні чинники політичного абсентеїзму для західного та українського суспільства. З'ясувати різницю цих чинників

Теоретичні рамки дослідження: Аналітичний опис явища політичного абсентеїзму в демократичних суспільствах та розгляд явища під призмою теорій:

1. Теорії політичної культури Алмонда та Верби
2. Теорії Лейпхарта та Гарольда Кознела про соціальний статус, який складається з рівня освіти, доходу та престижності професії чи зайнятості
3. Теорії Кембела про мотивацію на виборах на основі аналізу виборів 1952 року у Штатах, соціального капіталу та ринкової економіки.

Завдання дослідження

Завдання 1: Дослідити демографічний чинник (вік, стать, рівень освіти, рівень доходів у сім'ї)

Завдання 2: Розглянути політичний абсентеїзм через теорію ринкової економіки, теорію Енгуса Кембелла та теорію раціонального вибору.

Об'єкт (за критерієм носія проблеми): громадяни, які досягли віку 18 років.

Об'єкт (за критерієм загальної проблеми): політичний абсентеїзм громадян, які мають право голосувати, в Україні, Польщі, Франції та Великій Британії

Предмет: чинники, що зумовлюють політичний абсентеїзм

1. Теоретична частина

Особливість соціологічного підходу.

Особливістю соціологічного підходу до вивчення політичної участі та абсентеїзму полягає у з'ясуванні, насамперед, того, що напряду пов'язане із соціальним життям. При соціологічному підході філософські питання стосовно політичної участі дослідників аж ніяк не цікавлять, як і психологічні особливості виборців: тих хто приходять на дільниці чи тих хто ігнорує вибори. Абсентеїзм не розглядається з точки зору моральності чи неморальності, правильності чи неправильності. Особливістю є те, що вивчається включеність політичної участі чи політичного абсентеїзму у систему соціальних відносин та суто соціальні характеристики виборців.

Існує також соціологічний підхід в психології, який не є повністю тотожним до соціологічного підходу в самій соціології. Три характеристики, які є визначальними для соціального підходу в рамках психологічних наук та досліджень-це соціальний вплив, соціальна поведінка, соціальне мислення. Інколи ці області можуть перетинатися, але загалом вони є окремими характеристиками. Найбільш складним для визначення є характеристика соціального мислення, яку найповніше дослідив, як окрему методологію, Мішель Гарсія Віннер у своїй праці "Social Learning and Social Functioning: Social Thinking...". Мішель Гарсія Віннер описує соціальне мислення, методологію, яка була заснована на базі метакогнітивістики, що включає в себе мову та мислення. Ця методологія дає унікальний словниковий запас, візуальні рамки, стратегії комунікації та стратегії дії так само, як сприяє розвитку соціальної компетентності. Є загалом декілька припущень в соціологічному підході для психології. Перше припущення стверджує, що інші люди мають вплив на думки та поведінку людини. Друге припущення каже, загальне середовище, яке складається з мови, традицій та стереотипів, впливає на

індивіда. Соціологічний підхід в соціології не заперечує жодних з вищезгаданих постулатів соціологічного підходу в психології, а навпаки повністю їх поділяє. Попри багато спільних тез, все ж ці підходи є різні, бо соціологічний підхід в самій соціології фокусується на тому, що можна виміряти емпіричними показниками, він звужує коло пошуків та чіткіше детермінує поняття, які вивчає. Він робить з тез вимірювані показники інакше неможливим є роз'яснення респондентам питання чи то в якісних чи то в кількісних методах.

Базові поняття

Політичний абсентеїзм характеризується ухиленням громадянами від участі у виборах: національного або ж місцевого значення. На практиці це факт того, що громадянин не з'являється на виборчу дільницю для виконання обов'язку та права на голосування. Причини такої поведінки можуть бути різноманітні: свідоме бойкотування, висловлення пасивного протесту проти існуючої влади чи цілої системи (політичного режиму) або ж банальне нерозуміння важливості свого голосу на виборах, що в свою чергу може бути спровоковане пасивністю політичної культури. Таким чином громадяни тої чи іншої країни самоусуваються від правління цією державою.

Демографічні чинники політичного абсентеїзму

1.1. У цьому розділі буде розглянуто демографічний чинник абсентеїзму, тобто проаналізований зв'язок між віком, статтю, **матеріальним становищем** та політичним абсентеїзмом.

Вік: багато класиків політичних наук згадують, що в більшості демократичних країнах вибори найбільше ігнорує саме молода частина населення, що варто зазначити є надзвичайно дивним у сучасних реаліях. У двадцятих роках двадцять першого століття у школах та університетах центральною темою є виховання молоді в дусі громадянського суспільства. Та як бачимо, ця політика

не є дуже продуктивною, зважаючи на відсоток неявки молодих людей на дільниці. Причини цього можуть бути різноманітні. Наприклад, Оксана Кулеба та Микола Бучин вважають, що “це можна пояснити насамперед тим, що у молоді не сформовано ще уявлення про вибори як демократичний механізм формування влади. Крім того, відсутність досвіду участі у виборах теж негативно позначається на рівні виявлення молодого покоління”. (Абсентеїзм як форма низької політичної участі). Таке пояснення має право на існування, але нам здається, що причина лежить набагато глибше, ніж просто недосвідченість і незвичність для молодих людей ходити на виборчі дільниці. Справжньою причиною політичного абсентеїзму серед молоді є глобалізація. Молоді люди уже не мислять категоріями чітких держав та національностей, а все більше схиляються до думки про те, що всі ми є громадяни світу, а політики втратили свою необхідність для суспільства. Таку позицію молоді люди могли сформувати три фактори: глобалізація, відсутність загрози і навіть спогадів про неї, абсолютна аполітичність інфлуенсерів, на яких рівняються молоді люди. Сучасний світ активно переживає процеси глобалізації, а кордони між державами стираються. Через трансатлантичні корпорації світ уже майже повністю глобалізований. Молодь не мислить в рамках однієї держави, а в рамках цілого світу, отож їй не дуже цікавлять політики, які прив’язані до однієї країни чи регіону. За результатами кейс-стаді Джеффри Куребва на прикладі молоді із Зімбабве, глобалізація уже вплинула на сприйняття молоді освіти, релігії та культури їхньої країни. Глобалізація також змінила сприйняття індивідуалізму та плюралізму. (“The Effects of Globalization on Youth”) Якщо глобалізація здатна змінити ставлення до таких базових та складних речей, то й точно може впливати на ставлення молоді до політичних систем, суб’єктів та виборів. Глобалізація точно змінює ідентичність молодих людей. Арнетт навіть заявляє, що глобалізація має найбільший і визначальний вплив на почуття ідентичності людей. (“The psychology of globalization”).

Також група, яку ми зараз аналізуємо не застали не лише війни, а й її відголосків, відповідно у свідомості відсутня концепція загрози. Як відомо загроза групує людей навколо себе, але якщо загрози немає, то молода людина не бачить потреби вибирати політика, який би її захищав, адже немає від чого захищати. Третім чинником виступає факт того, що сучасні інфлуенсери, які найчастіше є блогерами, ніколи не висвітлюють своїх політичних позицій та преференсій, що можна цілком зрозуміти, адже за сміливі висловлювання вони можуть втратити значну частину аудиторії, яка не поділяє їхньої думки. Що ще страшніше так це те, що вони можуть втратити контракти з великими брендами, які коштують мільйони доларів, якщо висловлять своє невдоволення, скажімо, політикою Штатів, де величезний вплив має корпорація Apple. Молоді люди часто сліпо захоплюються блогерами, тому переймають їх модель поведінки, не розуміючи, що блогери можуть мати політичні позиції, але не показують їх аудиторії.

Стать: серед жінок політичний абсентеїзм більш поширений. Східно-європейські науковці притримуються думки про те, що така закономірність є пов'язана із більшою консервативністю жінок на відміну від чоловіків, та тим, що скептицизм до змін більше характерний таки жіночій статі. Друга частина пояснення є доволі сексистською та давно втратила актуальність у демократичних країнах. Існує твердження, що абсентеїзм серед жінок пов'язаний з тим, що вони менше, ніж чоловіки зорієнтовані на кар'єру. Оскільки політичні та суспільні питання так чи інакше пов'язані з кар'єрою, то чоловіки більше цікавляться темою політичної участі та виборів. Такий розподіл на кар'єро-зорієнтованих чоловіків та більш домашніх жінок уже давно втратив свою актуальність у сучасному суспільстві, тому друга частина пояснення вступає у конфлікт із теперішніми реаліями.

Загалом науковці в суспільних науках поділяються на два табори. Перший вважає вихід на дільниці чи ігнорування виборів жінками є критичним фактором, який може визначити результати політичних перегонів. Другий же табір вважає, що абсентеїзм чи то активна участь жінок у виборах мало впливає на їх результати. Наприклад, Кембел, спираючись на результати дослідження, у своїй книзі *The Voter decides* зазначає, що перемога Ейзенхауера ніяк не була пов'язана з участю чи неучастю жінок у виборах, в той час як його критики надають статистику, яка заперечує висновки Кембелла, про що йдеться у *The American Political Science Review*. Причиною такого недооцінення жіночих голосів Кембелом у його науковій праці, на нашу думку, може бути переконання, що вони дзеркально повторюють думку чоловіків, тобто що одна сім'я транслює однакові політичні преференції, а обов'язок публічно висловлювати їх надано чоловікові. При такій логіці у відсотковому відношенні справді від участі жінок нічого не міняється. Але гарантій, що така логіка є правдивою немає, а тема потребує окремого дослідження.

Роль освіти, як чинника політичного абсентеїзму. Багатьма дослідженнями було доведено важливість браку освіти у неявці виборців на дільниці. Найглибше цю тему дослідив Лейпхарт та Гарольд Кознел. Щоправда, варто зазначити, що Лейпхарт у своїй книзі не виділяв освіти, як окремий чинник. В дослідженнях Лейпхарт тісно поєднує політичну участь з комплексним явищем-соціальним класом. Крім освіти у соціальний клас входить також престижність професії, якою індивід заробляє на життя, та дохід. У читача може виникнути питання стосовно тісної пов'язаності освіти та професії, мовляв це одне і те саме. Очевидно, освіта на пряму впливає на професію людини, але є декілька нюансів. У своєму дослідженні Лейпхарт бере до уваги саме рівень освіти: середня школа, старша школа, бакалавр, магістратура, а не її напрямок. Наприклад, людина, яка отримала освіту у Берклі чи Гарварді і не пішла

працювати за престижною професією, усе одно більш ймовірно піде на вибори та проголосує, ніж людина, яка отримала лише шкільну освіту. Отже, все ж можна виділити такий висновок Лейпхарта стосовно освіти: чим освідченіший індивід, тим менше він схильний до ігнорування виборів (політичного абсентеїзму). Таку ж закономірність виявив науковець Гарольд Кознел у своєму дослідженні на тему участі громадян у виборах на пост мера міста Чикаго, які відбувалися у 1924 році. Висновок Кознела звучав так: чим більше освітньої підготовки має індивід, тим більше імовірно, що такий громадянин зареєструється та проголосує на виборах мера. (Otfinoski, p. 98) Ще один доказ був проілюстрований виборами в маленькому містечку Охіо дослідником Архесоном. (Non-Voting In A Typical Ohio Community) Подібних висновків дійшов і Гербер Тінгстен за даними досліджень явки на виборах у період з 1907 до 1933 у таких країнах, як Сполучені Штати, Швеція, Швейцарія, Німеччина та Австрія (“Political Behavior: Studies In Election Statistics”)

Але схоже, що цей фактор не є визначальним для України, адже кількість людей з вищою освітою є більшою, порівняно з США. За даними Міністерства освіти та науки України на період 2020 року понад 70 % відсотків людей мають вищу освіту. (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>) . Явка ж на останніх президентських виборах в Україні, становила 62.07%. В той же час, коли кількість людей, що мають вищу освіту в США, наприклад складає лише 37.5 відсотків за даними Statista, а явка на останніх президентських виборах у США майже не відрізняється від Української і склала 66.6% (<https://www.statista.com/statistics/184260/educational-attainment-in-the-us/>) Тобто майже вдвічі більше Українців мають вищу освіту, порівняно з американцями, але явка на останніх президентських виборах в Україні та США відрізняється лише на 4%. Спираючись на таку різницю відмінність виникає гіпотеза, що у більш економічно розвинених країнах

визначальним фактором політичної явки є освіта, а в Україні цей фактор не буде переважаючим, тоді потрібно перевірити, що саме є переважаючим фактором в Україні, якщо не рівень освіти. Припускаємо, Україні основною причиною політичного абсентеїзму є зневіра у можливості виборців реально впливати на політичну ситуацію у країні. Про цей фактор детальніше йшлося у теоретичному розділі про можливі причини політичного абсентеїзму.

Перевіряємо гіпотезу методом аналізу вторинних даних. За даними опитування соціологічної групи Рейтинг основною причиною для тих, хто не ходив на вибори стало відчуття розчарування щодо політичної ситуації в Україні. Зневіру і можливості щось змінити відчувають 63% тих, хто не прийшов на вибори. Лише 32% тих, хто не прийшов на вибори відчувають надію, тобто гіпотеза про те, що в Україні основним фактором політичного абсентеїзму є зневіра, а не освіта (як у США та Західній Європі) підтвердилася. Помилка репрезентативності: не більше 2,8% для опитування соціологічною групою Рейтинг. (https://ratinggroup.ua/research/ukraine/rezultaty_elektoralno-povedencheskogo_issledovaniya_v_den_vyborov.html) населення України віком від 18 років і старші в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу. Вибіркова сукупність: 9947 респондентів.

Огляд теорій

1.2. Однією з базових теорій, дотичних до політичного абсентеїзму є **теорія політичної культури**, яку ми розглянемо першою у цій роботі. За цією теорією політична участь визначається як залучення громадян соціально-політичної спільноти до політичних відносин і структури влади. Участь громадян у виборах великою мірою залежить від матеріальних, соціально-культурних та демографічних чинників. Політична ж неучасть визначається, як повне ігнорування громадянами виборів та участі у житті держави. В її межах автори виділяють три типи політичної культури: патріархальний тип, підданський тип та

активістський тип. Головною ознакою активістського типу є активна політична участь, яка також поєднана з законослухняністю та лояльністю до влади. Для парафіяльної культури характерним є мінімальне очікування на політичні зміни або ж узагалі їх відсутність. Третій підданський тип можна описати такими характеристиками: пасивні обов'язки послуху і лояльності до влади, тобто для такої культури закон є тим, що потрібно дотримуватися, але не те, що треба формувати. З огляду на свої ознаки парафіяльний тип сумісний з традиційними феодалськими суспільствами, підданський тип найбільш сумісний із тоталітарними режимами, а активістський тип культури найбільш сумісний з демократичними політичними режимами. На цьому етапі ми нашоувуємося на парадокс, адже абсентеїзм притаманний саме демократичним суспільствам, а не тоталітарним, оскільки в тоталітарних суспільствах явка є навпаки обов'язковою. Активістський тип, беручи до уваги феномен абсентеїзму, виявляється на практиці не таким уже активістським. Автори стверджують, що в активістського типу найбільша сумісність проглядається із демократичними суспільствами. Але неявка багатьох громадян на вибори характеризує культуру як підданську та парафіяльну. Це означає, що в сучасних реаліях, коли абсентеїзм збільшується для демократичних суспільств цілком притаманним може стати парафіяльний тип, де громадяни дотримуються законів, але не беруть активної участі в творенні влади та управління країною. Ця теза не означає, що вся теорія Алмонда та Верби неправдива, адже автори зазначали, що чистих типів не існує, лише суміш двох чи навіть трьох. Але якщо ми говоримо про тенденцію до все більшого абсентеїзму в демократіях, які розвиваються і де явка має збільшуватися, якщо ми говоримо про неявку на дільниці 70% виборців, то переважання в сторону парафіяльного типу стає надто великим, аби погоджуватися з визначенням про те, що демократіям притаманні здебільшого культури активістського типу.

Абсентеїзм, як форма протесту. Багато громадян ігнорують вибори для того, аби висловити таким чином незгоду із системою. Абсентеїзм як форма протесту найбільше поширена в демократіях, де вибори вважаються інструментом маніпуляції. В таких країнах громадяни переконані, що вибори будуть сфальсифіковані, а тому не мають жодного сенсу. Абсентеїзм, як форма висловлення протесту є виділяючим чинником для пострадянських країн та олігархічних систем. Абсентеїзм, як наслідок віри індивідом в те, що його голос нічого не вирішує. Це у свою чергу може бути спричинене пасивністю політичної культури конкретної країни чи регіону.

Відсутність мотивації або неправильна мотивація, як чинник політичного абсентеїзму

У цьому підрозділі буде розглянуто теорію, яка виникла внаслідок дослідження президентських виборів 1952 року Енгуасом Кемпбеллом. Глибинний аналіз був проведений Дослідницький центр опитування, який здійснює свою діяльність при Мічиганському університеті. Саме дослідження спонсорували Комітет політичної поведінки Дослідницької ради суспільствознавства. До виборів було опитано більше двох тисяч респондентів, що репрезентували населення всіх штатів США. Тисяча шісот респондентів були опитані уже після виборів. Головною метою дослідження було ідентифікація та опис голосуючих та неголосуючих громадян, республіканців та демократів. Найбільшу увагу було приділено соціо-економічному статусу та його зв'язку з явкою чи неявкою на вибори. На самі президентські вибори 1952 року на дільницях проголосувало 61.5 мільйонів виборців. Варто зазначити, що чотири роки раніше на вибори прийшло значно менше громадян, а саме 48.5 мільйони. Після глибокого аналізу автори дослідження окреслюють причину значно вищої явки у більшому публічному інтересі. Виборці у 1952 року мали більшу мотивацію

проголосувати. Вищий публічний інтерес, на думку дослідників, був спричинений двома факторами: більшою, ніж в інші роки, привабливістю кандидатів, а саме привабливістю кандидата Ейзенхауера, та більшою стурбованістю питаннями та проблемами, що назріли в країні. Особливо суспільство було стурбоване закордонними проблемами, а саме Корейською війною. Стурбованість суспільства корейською війною автори називають одним із найбільш визначальних чинників. Такі два фактори були виділені авторами дослідження, що не є повним списком. Наприклад, *The American Political Science Review* критикує у своїй статті обмеженість чинників, які виділив Кемпбелл та його колеги, адже не було враховано того, що в 1952 році виборчі кампанії витратили набагато більше коштів, ніж чотири роки тому. Не менш важливою причиною виступає факт того, що при виборчій кампанії вперше було активно використано телебачення, що є неабияки впливовим фактором. (*The American Political Science Review* p226) Телебачення може охопити набагато більшу кількість людей, ніж просто точкові агітації по країні. Одне і те саме централізоване та відшліфоване повідомлення мінімізує можливість помилки в риториці чи будь-якого іншого непорозуміння з виборцями, що може зменшити прихильність до конкретного кандидата. Таким методом політична кампанія убезпечує себе від конфузів та конфліктів. Отже, телебачення є ефективнішим методом у збільшенні якості та “чистоти” висловлювань в агітації, чого не можна сказати про ефективність поширення. Чого не врахували критики Кембелла у своїй праці *The American Political Science Review*, так це того, що використання телебачення аж ніяк не могло зробити гасла передвиборчої кампанії більш поширеними та доступними пересічному громадянину, зважаючи на вартість телевізорів порівняно з радіо. Далекі не всі верстви населення у 1952 році могли дозволити собі купівлю телевізора, а от радіо було доступне навіть нижчому соціальному класові. Все ж враховуючи всі аргументи, використання телевізора є вагомим чинником, а не врахування

такого факту Кембелом є відчутною помилкою. “Відсоток тих, хто проголосував, був значно нижчим у групі високих інтересів демократів, ніж у відповідній групі республіканців” (р227). Загалом теорія, описана в книзі *The voter decides* визначає головним фактором мотивацію виборця. До терміну мотивація виборця автори віднесли такі аспекти: рівень палкої підтримки кандидата, орієнтація на проблему, яка постала перед певною країною, звернення кандидатів до своїх виборців (використання нових технік як у поданні інформації так і у полі політичного аналізу). Проблемою цієї теорії є тісний зв’язок між усіма вищеперечисленими компонентами політичної мотивації до голосування. У свідомості виборця підтримка кандидата, орієнтація на проблему, агітація кандидатів не є чітко розмежованими, а в деяких ситуаціях взагалі можуть виявитися тотожними. Наприклад, коли суспільство країни занепокоєно певними економічними проблемами чи близькою можливістю збройного конфлікту, агітація кандидата, який обіцяє вирішити економічні проблеми та не допустити воєнної ситуації в країні, буде напряду пов’язана з палкою підтримкою кандидата та орієнтацією на проблему. На жаль, сам Кембел не досліджував глибоко явище політичного абсентеїзму на прикладі виборів 1952 та 1948 року, але виходячи з підсумку його теорії про політичну мотивацію, абсентеїзм в першу чергу буде спричинений не демографічним, економічним фактором, а браку у виборців мотивації проголосувати. Якщо розкласти мотивацію на її складові в контексті абсентеїзму, то виборець не піде голосувати, якщо перед суспільством чи країною немає проблем, що потребують негайного вирішення. Тобто при низькому публічному інтересі і відсутності проблеми, яка би підіграла цей інтерес, абсентеїзм буде більш поширеним явищем.

Теорія раціонального вибору

У цьому підрозділі ми розглянемо політичний абсентеїзм через призму теорії раціонального вибору. Сама теорія була створена Джеймсом Коулманом і вперше побачила світ у книзі «Основи соціальної теорії». Перш ніж перейти до зв'язку цієї теорії з явищем політичного абсентеїзму, розглянемо основні засади, на яких базується ця теорія. Теорія Коулмана пояснює соціальне життя з позицій теорії ігор і стратегії поведінки раціонального вибору, який буде найбільш ефективний в досягненні бажаного індивідом результату. Теорія тісно пов'язана з поняттям соціального капіталу, яке можна окреслити як сукупність соціальних зв'язків, які працюють за принципами ринкової економіки і можуть забезпечити індивіду (за їх наявності) певні вигоди та переваги. Загалом теорія не була створена для пояснення політичного абсентеїзму і взагалі не мала нічого спільного з політичною участю чи електоральною поведінкою, але оскільки соціальний капітал в рамках теорії раціонального вибору може бути інструментом для досягнення групової солідарності, деякі колеги Коулмана з часом побачили потенціал для теорії стати поясненням також феномену політичного абсентеїзму. Справа в тому, що ще Дюркгайм довів у своїх працях, що групова солідарність це основа будь-якої спільноти на мікрорівні та держави на макрорівні. Звідси випливає, що через свою структуру (а саме причетність до групової солідарності) теорія раціонального вибору може претендувати на пояснення причин політичного абсентеїзму. Якщо поєднати теорію Коулмана з феноменом політичного абсентеїзму, то висновок буде звучати так: причиною самоусунення громадян від виборів є недовіра виборців до жодного з кандидатів чи партій. Чим менше довіри існує між виборцями і кандидатами, тим менше виборців прийде на виборчі дільниці. Якщо політики регулярно не виконують своїх обіцянок, які звучали у їх передвиборчих кампаніях, то громадяни не бачитимуть раціональних причин йти на вибори, адже вони не вірять у зміни незалежно від того, за кого вони голосуватимуть. Виборці настільки зневірилися у політиках, що не йдуть на вибори або з байдужості або з відчуття

внутрішнього протесту. Щодо зв'язку неявки громадян на виборах та політичної солідарності, то спираючись на теорію раціонального вибору, можна виділити наступну взаємозалежність: чим більша соціальна солідарність у контексті політичних питань, тим вища явка громадян. Коли громадянин таки приходить на дільницю, він втягує себе у певний політичний та громадський процес. Та що важливіше, індивід в такому випадку розширює своє коло інтересів, так само як прихід на дільницю та втягнення себе у політичний процес збільшує його коло знайомих. Уже втягнувшись у цю структуру і показавши себе свідомим та активним громадянином, він починає дискутувати, сперечатися, шукати кращі аргументи на підтримання своїх позиції щодо кандидатів та партій. Усе вище перелічене і є свого роду звичками, які при їх автоматизації уже самі виводять громадянина на дільницю.

Теорія ринкової економіки

Економіка та політика одні з найважливіших компонентів будь-якої країни, не говорячи уже про їхню важливість для успішної демократії. У цьому розділі ми вирішили дослідити явище політичного абсентеїзму через призму ринкової економіки. (розказати про головні принципи: попит і пропозиція; страх не вигідної угоди та бажання отримати вигоду). Якщо виборець розуміє, що він може отримувати вигоду від своєї активної політичної участі, то він з більшою ймовірністю опустить свій бюлетень в урну. В економіці індивіди шукають грошової вигоди, в той час як виборці в своїй політичній участі шукають змін на краще в країні. Якщо громадяни не вірять, що отримають певну вигоду, то політичний абсентеїзм відповідно зростає. (До цього моменту закономірність сильно нагадувала теорію раціонального вибору, але). Але на кону може стояти не лише покращення життя в країні чи відсутність змін, а серйозна проблема як от загроза суверенітету, можливість економічного колапсу, втягнення країни в чужу війну. В цьому випадку зацікавленість запобігти вкрай не вигідній

ситуації чи навіть небезпеці ще більше мотивує виборця проголосувати та не допустити негативних наслідків. В теорії ринкової економіки страх індивіда втратити щось є набагато більшим, ніж бажання щось отримати. Відповідно якщо розглядати політичний абсентеїзм під призмою постулатів ринкової економіки то коли на кону виборів стоїть серйозна проблема і безпека втрати, то виборець буде більше змотивований прийти на вибори, ніж якби він просто надіявся на зміни на краще.

Методологічна частина

У цьому підрозділі ми розкриємо методологічну частину для дослідження політичного абсентеїзму, сформулювавши гіпотези та обґрунтувавши інструментарій дослідження. Формування гіпотез буде формуватися на основі висновків, що були отримані в теоретичному розділі та матимуть тотожну структуру.

Гіпотеза 1: Жінки більш схильні до політичного абсентеїзму, ніж чоловіки

Гіпотеза: Чим більше жінка залучена у догляд за дітьми та хатню роботу, тим менша ймовірність її явки на вибори

Гіпотеза 2: Молоді люди до 30 років більш схильні до політичного абсентеїзму, ніж старші громадяни країни.

Гіпотеза 3: Серед багатих верств суспільства політичний абсентеїзм менш поширений, ніж серед знедолених верств.

Гіпотеза 4: Люди з вищою освітою більш імовірно вийдуть на дільниці, ніж люди з нижчим рівнем освіти

Гіпотеза 5: Чим нижчий рівень довіри до політичних суб'єктів, тим більше людей будуть ігнорувати вибори, оскільки не бачитимуть сенсу у виборах.

Гіпотеза 6: Чим більше людина буде задоволена ситуацією в країні, тим активнішим буде політичний абсентеїзм

Операціоналізація понять:

Для перевірки перших чотирьох гіпотез в емпіричній частині буде достатньо взяти соціально-демографічні характеристики саме тих, людей, які не ходять на вибори. Через команду фільтр фільтруємо показник того, чи людина голосувала на останніх виборах, аби залишилися лише ті, хто не голосували. Після цього у нас виходить портрет політичного абсентеїста за статтю, за рівнем освіти, за рівнем сімейного доходу та за віком.

Для перевірки гіпотези 5 про рівень довіри до політичних суб'єктів ми не можемо обмежитися лише перевіркою рівня довіри до політиків та політичних парій, а й варто додати рівень довіри до парламенту в цілому. Для того аби мати чіткіші результати ми конструємо індекс довіри до політичних суб'єктів, куди буде сходити рівень довіри респондента до політиків, партій та парламенту. Щоб подивитися, чи буде індекс надійним будемо використовуємо Альфу Кромбаха.

Для перевірки гіпотези 6 в базі ESS Global Survey немає однієї змінної, яка б могла підтвердити чи спростувати гіпотезу, оскільки питання: чи вважаєте, що всі справи в країні йдуть у правильному напрямку, немає. Вихід з цієї ситуації знаходимо у конструюванні наступного індекса, який буде складатися з таких показників: задоволеність громадянина в сфері економіки, освіти, охорони здоров'я та демократії в цілому. Для цього конструємо індекс з наступних змінних:

-Наскільки задоволені нинішнім станом економіки в країні.

-Наскільки задоволені поточним станом освіти в країні.

-Наскільки задоволені поточним станом охорони здоров'я в країні.

Опис баз даних, на основі яких буде проведено вторинне дослідження основних чинників це ESS-Європейське соціальне дослідження

ESS – це дворічне дослідження. Він призначений для вимірювання сучасних соціальних установок, які можуть змінюються з часом. Темі, охоплені в анкеті, включають включеність індивіда у суспільство, релігійні та політичні переконання, погляди на демократію, а також питання, спрямовані на розкриття оцінки людьми їхнього життя.

Вид вибірки: Імовірнісна вибірка у складі **54673** респондента по всіх країнах шостого раунду

Вимоги, яких дотримується ESS для створення вибірки

“• Вибірка для кожної із країн має бути репрезентативною для усього населення старше 15 років (без верхньої вікової межі), що проживає там у приватних домогосподарствах, безвідносно національності, громадянства та мови.

- На кожному етапі респонденти обираються методом строго випадкового добору.
- Вибірка може формуватися на основі добору людей, домогосподарств або адрес.
- Всі країни повинні орієнтуватися на досягнення «ефективного обсягу вибірки» у 1 500 респондентів, або 800 респондентів для країн ESS із населенням менш, ніж 2 млн з урахуванням дизайн-ефектів.
- Квотний добір не допускається на жодній стадії.

- Заміна домогосподарств або індивідів, котрі не дали відповідей, не допускається на жодній стадії (це стосується усіх тих, хто дав пряму відмову, не вийшов на зв'язок або не підпав під вимоги).”

https://www.europeansocialsurvey.org/docs/about/ESS_Prospectus_Ukrainian.pdf

Ця база даних була обрана внаслідок двох причини: через різноманіття країн, дані про які надається у базі і через включеність України в 6 раунд опитування (2012). Лише завдяки цій базі ми можемо не просто вивчити український політичний абсентеїзм, а порівняти його з абсентеїзмом в інших європейських країнах: побачити спільні та відмінні тенденції і виконати основну тему цієї роботи. Значна цінність цієї бази полягає в стандартизованих питаннях для всіх країн з деякими поправками на культурні особливості деяких країн в розумінні того чи іншого питання. Той факт, що це не екзитпол та не саме електоральне дослідження дозволить нам вичепити саме тих респондентів, які не голосували, оскільки нас цікавить не портрет виборця, а портрет політичного абсентеїста, який не користується своїм правом на вільні вибори.

Загалом наявність в базі даних України дозволить перевірити вплив демографічних чинників та мотивації на політичний абсентеїзм в Україні. А наявність даних по більшості європейських країнах дозволить зробити порівняння чинників політичного абсентеїзму в Україна та інших країнах Європи.

Країни, які будуть проаналізовані: Україна, Велика Британія, Польща, Франція. Саме такий набір країн був обраний через їхні перехресні характеристики, а саме:

1. Україна та Польща-пострадянські країни

2. Франція та Велика Британія-країни так званої західної Європи та довгої традиції демократії

В свою чергу:

1. Україна та Франція є багато партійними демократіями
2. Польща та Британія тяжіють до більш двопартійної системи (класичної аглосаксонської схеми, де є торі і віги)

Обидві Україна та Польща є пострадянськими країнами, які зазнавали утиски справжньої демократії, що могло сильно повпливати на теперішній патерн абсентеїзму та портрет абсентеїста в цих пострадянських країнах. До того ж історія України ще від існування козаччини була тісно переплетена з історією

Польщі. Тому буде особливо цікаво, чи мають польський та український політичний абсентеїзм багато спільного, попри різну полічну систему. В той же час може виявитися, що Україна має більше спільного з Францією попри мінімальну спільну історію, але через сильну подібність політичних систем.

Висновки до першого розділу

Спитаючись на аналіз теорій та дослідження класиків сфери електоральних досліджень, можемо дійти висновку, що існує декілька основних факторів політичного абсентеїзму:

-Соціально-демографічні (вік, стать, освіта, дохід)

-фактор мотивації (або гостроти питання)

-фактор довіри

На жаль, ніхто з найавторитетніших дослідників політичної сфери, яких ми згадали в теоретичній частині не досліджував окремо лише абсентеїстів в достатніх кількостях, аби зробити однозначні та статистично-стабільні висновки

по чинниках політичного абсентеїзму. Це і виступає обмеженням цих теорій, теорії, які ми згадали потребують обов'язкової апробації в сучасних умовах. Ситуація з дослідженням українського політичного абсентеїзму теж не забезпечує нас достатньою кількістю інформацій та сформованих теорій. Точніше таких авторитетних теорій, як у Кембела чи Алмонда, про українське суспільство в розрізі політичного абсентеїзму просто немає. Українські дослідники взагалі не досліджували тему українського політичного абсентеїзму в достатніх обсягах, аби принаймні висунути авторитетну теорію.

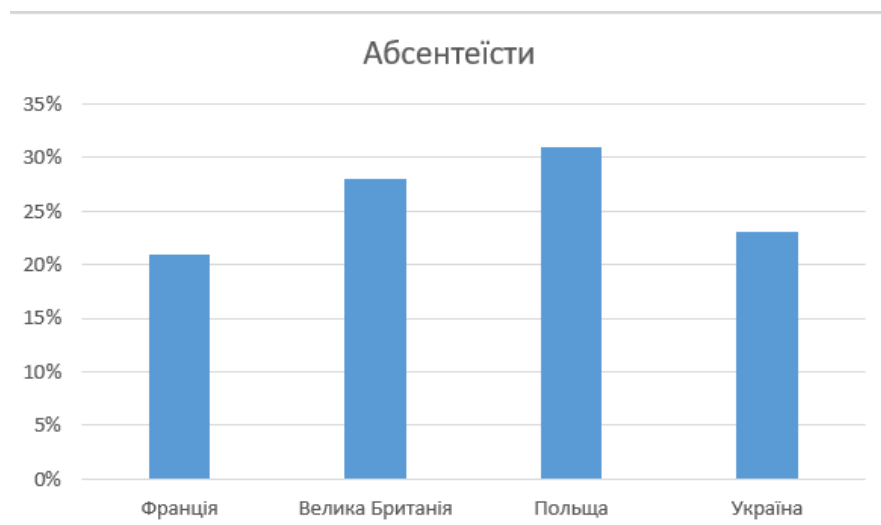
Емпіричний розділ:

У теоретичній частині ми визначили, що на момент 2022 року більшість західних авторитетних видань та класики політичної соціології сходяться на думці, що існує декілька основних факторів політичного абсентеїзму:

1. Соціально-демографічні (вік, стать, освіта, дохід)
2. фактор мотивації (або гостроти питання)
3. фактор довіри

Почнемо порівняння з загальної кількості політичних абсентеїстів в країнах, які були обрані для аналізу. (Див. Рисунок №1) Найбільше не ходять на вибори у Польщі-31% голосуючого населення. Дуже близько по показниках до Польщі є Велика Британія-28% абсентеїстів. В Україні-23%, найменше абсентеїстів у Франції-21% голосуючого населення.

Рисунок №1

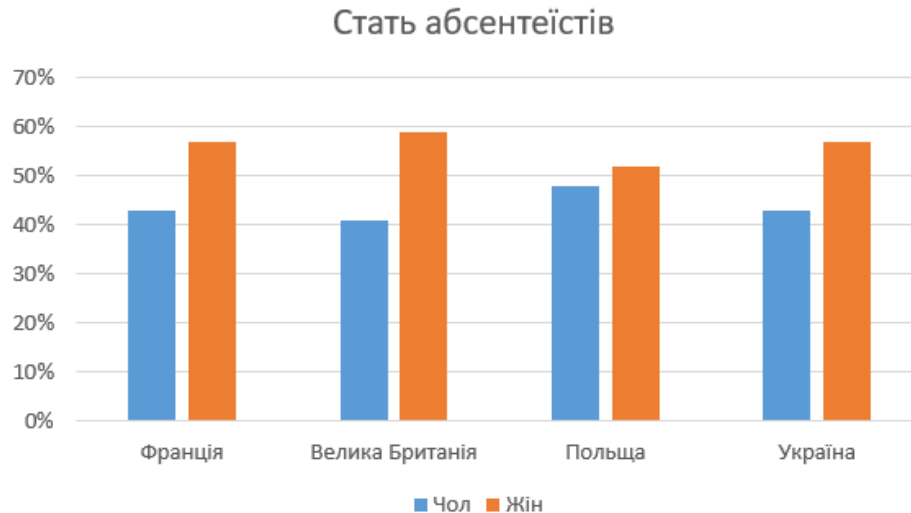

К-ть абсентеїстів (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Гіпотеза 1: Жінки більш схильні до політичного абсентеїзму, ніж чоловіки

Рисунок №2

Стать респондента (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

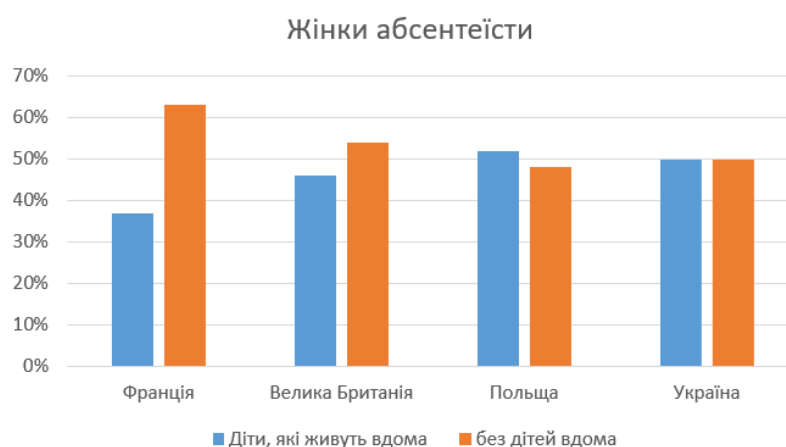
Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Відповідно до рисунку 2 (Див. Рисунок №2) для Франції, Великої Британії та України гіпотеза підтвердилася, у цих трьох країнах жінки частіше не ходять на вибори, ніж чоловіки. Для Польщі гіпотеза була спростована, оскільки різниця є лише 4% і може бути результатом похибки вибірки. У Великій Британії, Україні та Франції відсоткова різниця абсентеїстів за статтю є значною. Найбільша різниця між чоловіками та жінками-у Британії-аж 18%. У Франції та Україні-15%.

Звідси виникає питання, чому жінки частіше, ніж чоловіки не ходять на вибори в країнах, для яких гіпотеза підтвердилася. Можливо, жінки мають більше домашніх обов'язків, здебільшого в традиційному європейському суспільстві жінки відповідають за дітей, їх школу, підготовку та гуртки, а ці обов'язки не

обмежуються розкладом 9-5, як у чоловіків. Часто у жінок не має вихідних від своїх справ, немає якогось виділеного часу, який вони можуть всеціло присвятити чомусь іншому крім дітей, отже і не має часу читати програми кандидатів чи цікавитися станом політичних перегонів в країні. Тому ми відфільтруємо лише жінок і подивимося на портрет жінок-абсентеїстів у зв'язці з фактом, чи живуть вони з дітьми в одному домі.

Рисунок №3

Стать респондента (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Для жінок в Україні наявність дітей не має ніякого значення: 50% абсентеїсток мають проживаючу вдома дитину, 50%-не мають (Див. Рисунок №3). Для Польщі цей показник теж не може бути вагомим, оскільки різниця дуже мала-лише 4%. У Великій Британії та Франції більше політичного абсентеїзму саме серед жінок без дітей, жінки без дітей, які проживають у них вдома, активніше не ходять на вибори. У Британії різниця 8%, у Франції різниця між двома показниками досить значна: серед політичних абсентеїсток лише 37% жінок, які

мають дитину, яка живе в їхньому домі, в той час як 63% абсентеїсток не мають дітей, що проживають з ними вдома.

Якщо для жінки факт проживання чи не проживання з дітьми в контексті політичного абсентеїзму є вагомим лише для Франції, тоді беремо до уваги інший показник, чи займалася жінка доглядом за дітьми/хатньою роботою в останні 7 днів. За наступною таблицею бачимо, що уже цей показник є вагомим для всіх країн нашого аналізу, але підгіпотеза, що чим більше жінка залучена в хатню роботу та догляд за дітьми повністю спростовується. (Див. Рисунок №4).

Рисунок №4

Виконання хатньої роботи та догляду за дітьми (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

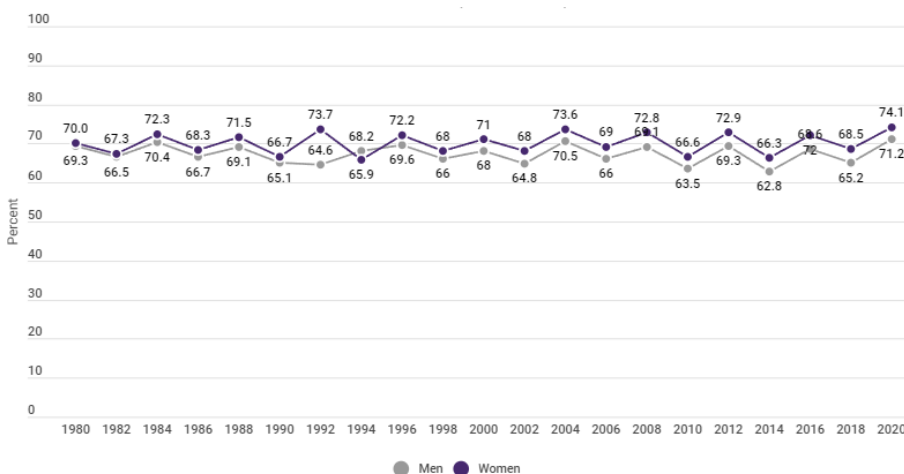
Навіть навпаки, чим менше жінка залучена була в догляд за дітьми та у хатню роботу за останні 7 днів, тим пасивніше вона ходить на вибори. Найбільш суттєвою різниця є для Франції та Британії, найменш суттєвою різниця є для

України. Загалом, хоч Україна і поділяє спільний тренд, різниця є набагато менш вагомою, ніж в інших країнах.

Як висновок в розрізі абсентеїстів за статтю, гіпотеза 1 була спростована для Польщі та України, частково підтверджена для Великої Британії та повністю спростована для Франції. В розрізі за статтю і в розрізі за фактом, чи живе жінка з дітьми та чи залучена вона у їх догляд український політичний абсентеїст має найбільше спільного з польським політичним абсентеїзмом і найбільш відмінний від французького абсентеїзму, попри те, що з Францією Україна має набагато більше спільного в структурі політичної системи.

Приклад США Було також цікаво додати ще одну країну-США, оскільки вона є однією з найвпливовіших економік у світі та саме у США є найбільш яскраво виражений фемінізм, що може сильно впливати на жінок, які мають право голосувати.

За даними з 1980 року на кожних президентських виборах жінки реєструвалися та голосували з більшою часткою, ніж чоловіки, причому з кожними наступними президентськими виборами розрив між жінками та чоловіками дещо зростає. Жінки, які становлять більше половини населення, на останніх виборах віддали майже на 10 мільйонів більше голосів, ніж чоловіки. (*Див. Рисунок №5*)

Громадяни, які проголосували в 2020 році в США (N=240 мільйонів людей)

Джерело: Statista Research Department

У випадку США гіпотеза спростовується, як і у випадку України, але ми не можемо порівняти США за іншими показниками, оскільки різні бази даних не дають можливості нам це зробити.

Порівняльний аналіз по віку

Таблиця 1

Вік респондента (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

	Франція	Велика Британія	Польща	Україна
18-25	9%	16%	16%	22%
26-35	20%	25%	22%	25%

36-45	21%	17%	16%	14%
46-55	19%	16%	17%	15%
56-65	15%	13%	13%	11%
66 і старше	16%	13%	17%	13%

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

За розподілом на вікові групи Україна найбільше відрізняється від Франції. Майже чверть населення абсентеїстів в Україні (22%) перебувають у віці від 18 до 25 років, коли у Франції лише 9% абсентеїстів є у віці від 18 до 25 років. (Див. Таблиця №1) В Україні молодь є набагато пасивнішою в участі у виборах, ніж у Франції. Також менш пасивною молодь є у Великій Британії та Польщі (обидві країни по 16%). В інших вікових групах Україна має майже однакові патерни з Польщею, Францією та Великою Британією, різниця в Україна та решти країн не перевищує 4% в кожній з вікових груп.

Оскільки в роздрібнених вікових групах з діапазоном в 10 років ми не побачили великих відмінностей українського абсентеїста з польським, французьким чи британським, окрім вікової групи 18-25 років, укрупнюємо групи з діапазоном в 20 років: 18-35, 36-55, 56 і старше.

Таблиця 2

Вік респондента (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

	Франція	Велика Британія	Польща	Україна
--	---------	-----------------	--------	---------

18-35	29%	41%	38%	47%
36-55	40%	33%	33%	29%
56 і старше	31%	26%	30%	24%

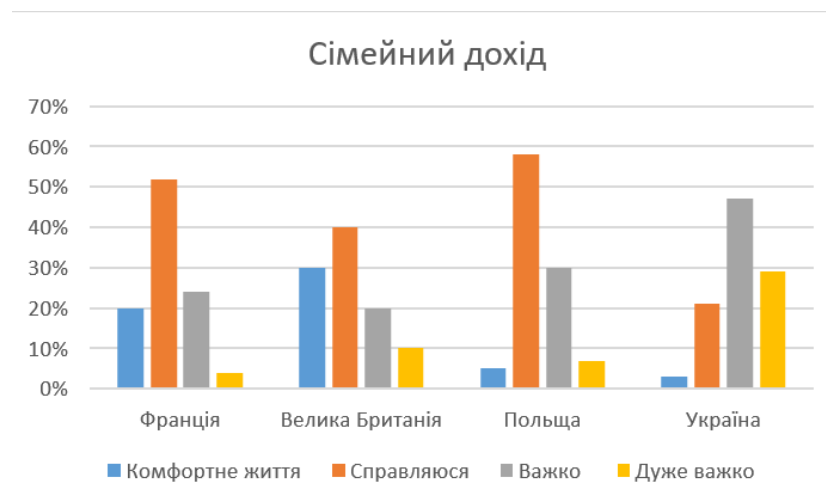
Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

З укрупненням вікових груп результати по країнах значно більше відрізняються. Гіпотеза 2 про те, що молодь значно активніше не ходить на вибори, ніж люди старшого віку з 56 і старше для України та Великої Британії підтвердилася: в обох країнах найбільше абсентеїстів саме серед молоді. (Див. Таблиця №2) В Україні молоді люди до 35 років вдвічі пасивніше ходять на вибори, ніж старше покоління від 56 років і старше, в Великій Британії молодих абсентеїстів на 15% більше, ніж абсентеїстів похилого віку. Для Польщі гіпотеза не справдилася, адже суттєвої різниці між групами не існує: технічно число молодих абсентеїстів справді більше, але різниця у відсотках не є значною. У Польщі абсентеїсти розподілилися досить рівномірно між групами: 38, 33 та 30% по зростанню вікової групи. Гіпотеза також не справдилася для французьких абсентеїстів, адже найбільш пасивні в голосуванні на виборах є люди середнього віку від 36 до 55 років-40%. Французи молодого та похилого віку голосують однаково пасивно: 29% для діапазону 18-35 років та 31% для 56 і старше.

Загальний висновок: якщо брати до уваги зріз по віку з діапазоном в 10 років, то Україна згрубша поділяє патерни політичного абсентеїзму в Польщі, Франції та Великій Британії з єдиним винятком, коли молодий український абсентеїст до 25 років сильно відрізняється кількістю від французького політичного абсентеїста до 25 років-В Україні молодих абсентеїстів на 18% більше.

Порівняльний аналіз по рівню доходу в сім'ї

Як почувається респондент стосовно сімейного доходу (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Гіпотеза 3 (Серед багатших верств суспільства політичний абсентеїзм менш поширений, ніж серед знедолених верств) підтвердилася для України та частково для Польщі (через категорію справляюся не можемо сказати, що підтвердилася повністю). Але для Великої Британії та Франції гіпотеза була спростована. (Див. Рисунок №6)

Україна дуже сильно відрізняється від Франції, Великої Британії та Польщі по всіх категоріях, крім однієї. Єдиний спільний патерн видно в Україні та Польщі стосовно категорії людей з комфортним рівнем заробітку: в обох країнах заможні люди не є абсентеїстами (лише 3% заможних людей в Україні та 5% заможних людей в Польщі є абсентеїстами). Найбільше абсентеїстів в Україні серед людей, яким важко живеться на сімейний дохід, але уже кількість абсентеїстів серед дуже бідних людей, яким живеться дуже важко на сімейний дохід, різко знижується (на 18% менше ніж тих, кому просто важко жити на

їхній дохід). По категорії “комфортне життя” Україна та Польща сильно відрізняється від Великої Британії та Франції. В Україні та Польщі заможні люди активно ходять на вибори, в той час як у Великій Британії заможні люди є часто політичними абсентеїстами. Найбільше політичних абсентеїстів і у Франції, і у Великій Британії, і у Польщі серед тих, хто справляється зі своїми витратами на поточний дохід. В Україні у цій категорії значно менше абсентеїстів, особливо, якщо порівнювати з Польщею (різниця в 37%) та Францією (різниця в 31%). Якщо подивитись уважніше на категорію справді бідних людей (“дуже важко”) у Польщі, Франції та Великій Британії, то ми бачимо яскравий спільний патерн: бідні люди в цих європейських країнах дуже рідко є політичними абсентеїстами, в той час, як в Україні 29% політичних абсентеїстів є саме дуже бідними людьми.

Висновок. Для України гіпотеза 3: Серед багатих верств суспільства політичний абсентеїзм менш поширений, ніж серед знедолених верств, повністю підтвердилась. Для Великої Британії та Франції гіпотеза повністю спростувалася, для Польщі гіпотеза справдилася частково. Розподіл по доходу ще більше висвітлює неподібність українського політичного абсентеїзму від європейського.

Порівняльний аналіз по рівню освіти.

Таблиця 3

Найвищий рівень освіти, який здобув респондент (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

	Франція	Велика Британія	Польща	Україна

Початкова освіта	22%	26%	4%	5%
неповна середня	38%	32%	63%	11%
повна середня	18%	16%	19%	25%
професійно-технічна	11%	13%	2%	33%
бакалаврат	3%	8%	4%	4%
магістр та вище	8%	4%	8%	22%

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Гіпотеза 4 повністю підтверджена для Великої Британії та Франції та повністю спростована для України. Для Польщі гіпотеза частково підтверджена. (*Див. Таблиця 3*)

В розрізі рівня освіти неподібність українського абсентеїста до польського, британського та французького є значною. Єдина категорія, де Україна поділяє загальний патерн по абсентеїзму, який створюють Франція, Польща та Велика Британія є бакалаврський рівень освіти: дуже мало людей з рівнем бакалавру є політичними абсентеїстами. Існує також схожість України та Польщі у категорії початкової освіти, в обох країнах люди лише з початковою освітою не є політичними абсентеїстами.

Категорія, де Україна відрізняється від усіх трьох країн-це ступінь магістра та вище: в Польщі, Франції та Великій Британії політичний абсентеїст дуже рідко має рівень магістра та вище, а то час як в Україні 22% абсентеїстів є високоосвітченими людьми. Оскільки знахідка по Україні перечить одразу декільком теоріям про вплив освіти на абсентеїзм з теоретичного розділу та сильно відрізняється від стану справ в інших країнах, ми мусимо піддіти об'єкт детальнішому вивченню, а саме: використати не стандартизовану змінну оцінки рівня освіти, яка дозволила нам порівняти всі країни, а змінну, яка була створена в опитнику саме для України саме про українські ступені освіти: результати нічим не змінилися, але ми отримали чіткішу картину розподілу. В попередній стандартизованій змінній магістр, спеціаліст та доктор наук були з'єднані в один показник, в змінній для України мігістр та доктор наук є розділеними. І ми справді отримуємо ті самі результати, але з уточненням того, що люди з науковим ступінем (аспірант, доктор наук) таки не є політичними абсентеїстами (менше ніж 1 %), але спеціалісти для краз є часто абсентеїстами і по суті утворюють 16,1% з 22% з попередньої таблиці по стандартизованій змінній, а магістр утворює 4,7% зі збірних 22%.

Різниця рівня довіри до політичних суб'єктів

Щоб перевірити Гіпотезу 5 спершу конструємо індекс довіри до політичних суб'єктів в країні, який складатиметься з трьох змінних: рівень довіри до політиків, до національного парламенту, до політичних партій. Альфа Кромбаха для індексу довіки є дуже високою: 0,919. Використовуючи сконструйований індекс довіри та дисперсійний аналіз (оскільки шкала є неперервною) отримуємо статистично значущі результати (оскільки ANOVA<0,001): Шкала індексу варіюється від 0 до 10, де 0-взагалі не довіряю, а 10-повністю довіряю.

Таблиця 4

Рівень довіри до політичних суб'єктів (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Франція	3.18
Велика Британія	3.47
Польща	2.05
Україна	1.42

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Загалом Гіпотеза підтвердилась для всіх трьох країн: абсентеїсти справді дуже мало довіряють політичним суб'єктам. (Див. Таблиця 4) Хоч і у всіх трьох країнах рівень довіри абсентеїстів до політичних суб'єктів є низьким за 10-ти бальною шкалою, але серед українських абсентеїстів він найменший і сильно нижчий від рівня довіри в Франції та Великій Британії, що свідчить про те, що фактор довіри є куди більше визначальним для українського абсентеїста, ніж для французького та британського.

Різниця оцінки поточних справ в країні

Альфа Кромбаха для індексу оцінки поточних справ в країні є дуже хорошою: 0.796, отже можемо сміливо використовувати це індекс для нашого порівняльного аналізу. Використовуючи сконструйований індекс довіри та дисперсійний аналіз (оскільки шкала є неперервною) отримуємо статистично значущі результати (оскільки ANOVA<0,001): Шкала індексу варіюється від 0 до 10, де 0-взагалі не довіряю, а 10-повністю довіряю.

Таблиця 5

Рівень задоволення респондентом стану справ в країні (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Франція	4.83
Велика Британія	5.17
Польща	4.25
Україна	3.21

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Гіпотеза 6 (Чим більше людина буде задоволена ситуацією в країні, тим активнішим буде політичний абсентеїзм) повністю спростована для України, адже показник середнього серед абсентеїстів є лише 3.21, що дорівнює тому факту, що українські абсентеїсти не задоволені загалом станом справ, але в той самий час не йдуть на вибори, аби вирішити цю проблему зміною влади. (Див. Таблиця 5) Можливо для США теорія Кемпбела про мотивацію голосувати і спрацювала, але вона не пояснює політичний абсентеїзм для України. За теорією Кемпбела виборець має мати стимул піти на вибори, а стимул-це незадоволення станом справ в країні, тобто абсентеїсти мали би бути повністю задоволені і спокійні за стан справ в країні, але по аналізу ми бачимо, що хоч українські абсентеїсти і незадоволені, вони все одно не ходять на вибори.

Гіпотеза 6 для Франції та Британії справдилась, адже у цих країнах рівень задоволення є середнім, але не низьким. Із заокругленням і французький і британський абсентеїст менш-більш задоволений станом справ в економіці, освіті, демократії та охороні здоров'я. Пояснення Кемпбела може у цьому випадку бути цілком слушним: британський та французький абсентеїст є

загалом хоч і не дуже задоволеним, але посередньо задоволеним станом справ вкраїні, що зовсім не спонукає його виходити на вибори і щось змінювати.

Як висновок і пояснення до спростування гіпотези 6 для України ми можемо знайти в такому феномені, як висловлення протесту і свого незадоволення. Можливо, українські абсентеїсти не вірять, що вони можуть щось змінити шляхом виборів, можливо абсентеїсти вірять лише у форму протесту та революції. Але для такого висновку нам потрібно перевірити чи український абсентеїст раптом просто не цікавиться політикою. Адже для того аби висловлювати протест потрібно знати, чому саме ти висловлюєш протест, отже треба хоча б трохи цікавитися політикою. Людина не може висловлювати протест не розуміючи, проти чого є цей протест. Тому робимо ще один дисперсійний аналіз для перевірки такого пояснення. Шкала від 1-дуже зацікавлений до 4-взагалі не зацікавлений.

Таблиця 6

Рівень зацікавленості респондента в політиці (N=375 для Франції, N=615 для Великої Британії, N=550 для Польщі, N=486 для України)

Франція	2.95
Велика Британія	3.18
Польща	2.94
Україна	3.30

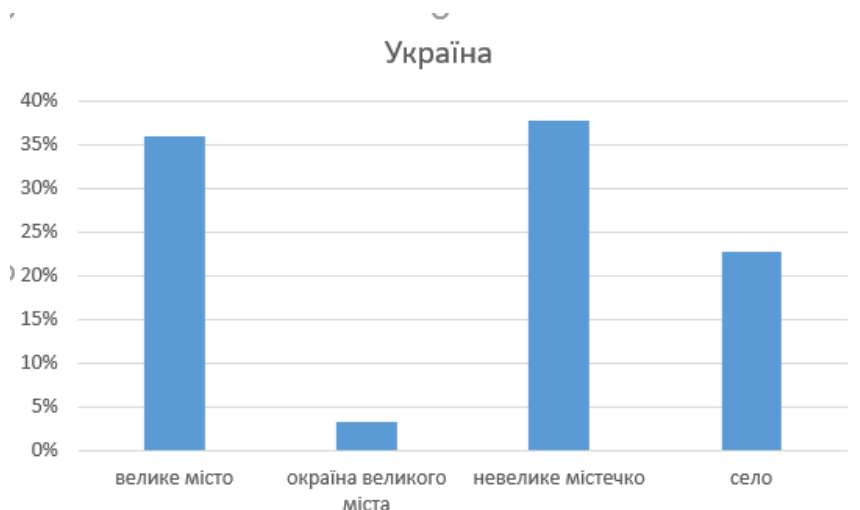
Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

ANOVA для цієї таблиці є статистично значуща, отже різниця між середніми в зацікавленості в політиці є суттєвою, попри суттєвість різниці це не показує, що

український абсентеїст цікавиться політикою і не голосує навмисно, щоб показати свій протест. (Див. Таблиця 6) Український абсентеїст таки не цікавиться політикою, хоча і цікавиться нею менше, ніж абсентеїст у Франції.

Під кінець емпіричного аналізу можливо варто додати ще дві категорії, про які не згадували західні теорії та класики: величина населеного пункту та мова, якою розмовляє людина в Україні.

Рисунок №7

Місце проживання респондента (N=486 для України)

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

В розрізі величина населеного пункту є велика різниця між варіантами відповідей для України (Див. Рисунок №.7) Дуже мала кількість абсентеїстів проживає на окраїнах великого міста, це дуже легко поєднується з розрізом по доходу, адже пам'ятаємо, що багаті люди в Україні були дуже рідко політичними абсентеїстами. Житло на окраїна міста це не звичайне село в області, яке можуть дозволити собі лише заможні верстви суспільства, які в

Україні досить активно голосують. Найбільше абсентеїстів і місті та невеликих містечках.

Розподіл абсентеїстів за мовою, якою вони говорять.

Таблиця 7

Мова спілкування вдома (N=486 для України)

	Україна
кримсько-татарська	1%
російська	53%
українська	45%

Джерело: База даних ESS Європейське Дослідження Цінностей Раунд 6 (2012 р)

Різниця між абсентеїстами, які говорять українською та російською не є значною, але все ж вона існує, абсентеїстів, які говорять російською, на 8% більше. (Див Таблиця 7)

Загальні висновки

Гіпотеза 1, 2 і 3, 6 підтвердилася для України:

- Українські жінки більш схильні до політичного абсентеїзму, ніж чоловіки
- Молоді люди до 35 років в Україні більш схильні до політичного абсентеїзму, ніж старші громадяни України від 55 років і старше
- Серед багатих верств суспільства в Україні політичний абсентеїзм менш поширений, ніж серед знедолених верств. Люди з комфортним рівнем заробітку дуже рідко є в Україні політичними абсентеїстами.
- Чим нижчий рівень довіри до політичних суб'єктів, тим більше людей будуть ігнорувати вибори, оскільки не бачитимуть сенсу у виборах.
- Чим менше абсентеїст довіряє суб'єктам на політичній арені, тим активнішим буде політичний абсентеїзм.

Гіпотеза 4, 5 були спростовані для України, оскільки малоосвічені українці дуже активно ходять на вибори, а рівень незадоволення станом справ в країні серед абсентеїстів є досить високим, але це не є достатнім стимулом для українці-абсентеїста вийти і проголосувати.

Висновок по схожості тенденцій України, Польщі, Великої Британії та Франції. Загалом нам не вдалося розмістити український абсентеїзм в одну категорію з польським, французьким чи британським. По деяких зрізах український абсентеїзм справді поділяв деякі спільні риси з іншими країнами, але жодного разу не поділив достатньо категорій, аби ми могли сказати, що він підпав під загальний патерн.

Патерни, де Україна показала значно відмінні результати від загальної тенденції. Один з патернів, які сформували Польща, Франція та Велика Британія і зовсім не поділила Україна-це патерн молодого абсентеїста. В Україні молодь значно активніше не ходить на вибори, ніж у Польщі, великій Британії та Франції. Можливо причиною цього є недостатній рівень громадянської освіти в українських школах, на відміну від шкіл у інших країнах нашого аналізу. На жаль, це і є обмеженням цього дослідження, бо за допомогою бази ESS ми не можемо перевірити, чи це справді є причиною, чи є якась інша причина, яка утримує молодих українців від виходу на дільниці. Або причина полягає не стільки у браку громадянської позиції в Україні, а в набагато глибшому питанні-зміни ідентичності молоддю під впливом глобалізації, яка на момент 2012 року (рік в якому було проведене 6 раунд опитування ESS) уже набирала значних обертів, соціальні мережі уже на той час стали популярними серед молоді і молоді люди отримували все більше доступу до західного консюмеризму та трендів. Ідентифікація себе, як громадянина країни, чи ні може бути потужним фактором для молодого абсентеїста, адже, якщо молода людина мислить себе більше, як громадянина світу, а не громадянина України, то вона навряд буде бачити сенс вийти на виборці дільниці. А відповідно до праці Баумана, один з ефектів глобалізації є порушення формування ідентичності на рівні індивіда так само, як спричинення радикально ліберальних поглядів в контексті індивідуалізму. (The individualised society). А якщо молода людина смислить себе радикальним індивідуалістом, їй не потрібно бути причасною до колективного вибору політиків.

Наступний спільний для всіх трьох країн патерн, який не поділила Україна є абсентеїзм по рівню доходу в сім'ї. У Франції, Великій Британії та частково Польщі заможні люди є дуже часто політичними абсентеїстами, в той час, як в Україні верстви справді заможні активно ходять на вибори. Єдине, що мала

Україна спільного, то це з Польщею в категорії людей з комфортним рівнем заробітку: в обох країнах заможні люди не є абсентеїстами (лише 3% заможних людей в Україні та 5% заможних людей в Польщі є абсентеїстами). Але однієї категорії з чотирьох недостатньо аби стверджувати, що польський і український абсентеїзми по рівню доходу мають багато спільного.

Дуже цікавою знахідкою також було побачити, що в Україні малоосвічені люди дуже активно ходять на вибори, коли в інших трьох країнах, ці люди є часто політичними абсентеїстами-ще один не поділений ренд по зрізу освіти. І що було неочікувано так це те, що в Україні багато абсентеїстів мають високий рівень освіти, адже високоосвічені люди як ніхто мають розуміти принцип демократії та її важливість для країни. Можливо, здобуття магістра до 2012 року не вимагало великих зусиль, як от в європейських університетах, а було більше даниною і звичкою з радянського союзу. Між освітченістю та критичним мисленням є велика різниця, тому людина може мати диплом магістра, але не мислити критично і не розуміти важливість виборів. Такий патерн є однозначно впливом радянського союзу, який пропагував високі знання в сфері атематики, інженерії чи історії, але і вчив сліпої покори існуючій владі.

Не вдалося поєднати Україну навіть з одною країною повністю хоча б по більшості параметрів. На етапі методологічної частини ми вносили Польщу в порівняльний аналіз з певними очікуваннями, а саме: що спільне пострадянське минуле вплине на те, що український та польський абсентеїзм матимуть багато спільного, що не справдилося. Ми не знайшли достатньо спільного в українському та польському абсентеїзмі, аби стверджувати, що вони є однаковими чи бодай подібними. Також було додано Францію через подібність її політичної структури до української: обидві країни є багато партійними. Але Франція мала набагато більше спільного з Британією, що і не є великим сюрпризом. Наприклад попри певні розбіжності ми можемо внести

французький та британський абсентеїзм в спільну комірку по багатьох зрізах і стверджувати, що вони поділяють спільні тенденції політичного абсентеїзму.

Найбільш подібним український абсентеїзм є до польського по зрізу рівня довіри до політичних суб'єктів, по десятибальшій шкалі середні Польщі та України відрізнялися лише на 0.5 показника, в той час як від Франції та Британії різниця значно більша, про що свідчить також показник ANOVA.

На базі емпіричного дослідження можемо стверджувати, що теорія Кембела, яка була однією з основних в теоретичному аналізі, для України не справдилася. Український абсентеїст має мотивацію йти на вибори, йому є що змінювати, адже він не є задоволений станом економіки, освіти, демократії та охорони здоров'я. Брак мотивації за Кембелом-це не той чинник, що утримує абсентеїстів від виборчих діляниць. Хоча теорія Кембела не пояснила український абсентеїзм, вона змогла загально пояснити французький та британський: в цих країнах справді абсентеїсти є менш-більш задоволені станом справ в країні, тобто у них справді немає мотивації вийти на виборчі діляниці: ніякої загрози перед країною не стоїть. Кембел також включав в свою теорію факт «нового обличчя», що коли на політичній арені з'являється новий кандидат, який не балатувався чи навіть не був в політиці до того, абсентеїсти більш зацікавлюються і виходять на вибори. Ця частина теорії теж не пояснює український абсентеїзм, бо у 2019 році українське суспільство отримало однозначно «нове обличчя» української політики-Володимира Зеленського, але явка значно не зросла порівняно з виборами 2012 року-всього на 4%.

Список джерел і наукової літератури:

- Almond, Gabriel Abraham, and Sidney Verba. *Civic Culture*. Princeton University Press, 2016.
- Andersen, Ben. *Non-Voting In A Typical Ohio Community*. Cambridge University Press 02 September 2013
- Arnett, J. J.. «The psychology of globalization». *American Psychologist*, 57, 2002, ст 774-783.
- Bauman, Z.. «The individualised society». *Cambridge: Polity*. 2001
- Campbell, Angus “The Voter Decides” 1954
- Coleman, James Samuel Foundations of Social Theory — Harvard University Press, 1994
- Desilver, Drew. " Turnout in U.S. has soared in recent elections but by some measures still trails that of many other countries ". *Pew Research Center*, November 1, 2022
- Harris, Joseph “The American Political Science Review” ст. 225-228
- Kurebwa, Jeffrey «The Effects of Globalization on Youth Culture and Identity. *Journal of Liberal Arts and Humanities (JLAH)* 2020 April
- Lijphart, Arend "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma". 1997, pp. 1-14. *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/2952255?seq=1>.
- Otfinoski, Steven. *Getting Out The Vote*. Macmillan/Mcgraw-Hill, 2006.
- Pacek, Aleksander, and Benjamin Radelif. "Turnout And The Vote For Left-Of-Centre Parties: A Cross-National Analysis". *British Journal Of Political Science*, 1995.
- Pavone, Tommaso. "Political Culture And Democratic Homeostasis:A Critical Review Of Gabriel Almond And Sidney Verba The Civic Culture". 2014, https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/tpavone/files/almond_verba_the_civic_culture_critical_review_0.pdf. Accessed 7 Apr 2014.

- Tingster, Herbert. *Political Behavior: Studies In Election Statistics*. P. S. King And Son.
- Verba, Nie, Kim *Participation and Political Equality*, 1978, pp. 286-95
- "Voter Turnout In The UK 1918-2019 | Statista". *Statista*,
<https://www.statista.com/statistics/1050929/voter-turnout-in-the-uk/>.
- Winner, M. G. & Crooke P.J. Social Learning and Social Functioning: Social Thinking's Cascade of Social Functioning. *Attention Magazine*, 2013
- Вебер, Макс. *Политика Как Призвание И Профессия // Избранные Произведения*. Прогресс, 1990.
- Гіденс, Ентоні. *Соціологія*. Київ Основи, 1999, pp. 398-424.
- Головатий, Микола. *Соціологія політики: навч. посіб. Для вищ. навч. закл.* К.:МАУП, 2003
- Драшкович, Анастасія. *Політична Участь Громадян В Процесі Прийняття Владних Рішень*. Одеса, 2021.
- Дунаєва, Лариса. "Особливості Аналізу Категорії «Влада» У Сучасних Політологічних Дослідженнях". *Навч.- Методич. Журнал.*, 2009, ст. 6-10.
- ІНФОРМАЦІЙНИЙ БУКЛЕТ ESS
https://www.europeansocialsurvey.org/docs/about/ESS_Prospectus_Ukrainian.pdf
- "Історична Явка (2010-2019) - Український Центр Суспільних Даних".
Український Центр Суспільних Даних, 2019,
<https://socialdata.org.ua/istorichna-yavka-2010-2019/>.
- Кулеба О., Бучин М., Абсентеїзм як форма низької політичної участі, 2011
«Результати електорально-поведінкового дослідження у день виборів»
соціологічна група Рейтинг 2020
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/rezultaty_elektoralno-povedencheskogo_issledovaniya_v_den_vyborov.html

